

In 'Dichter bij het werk' interviewt dichter Henry Sepers dichters over hun werk, of een specifiek deel daarvan. www.henrysepers.nl

Adem in, adem uit

Martijn den Ouden (1983) is dichter en beeldend kunstenaar. Hij is afgestudeerd aan de Gerrit Rietveld Academie, richting beeld en taal. Hij heeft vijf dichtbundels gepubliceerd, waarvan *Een kogelvrije zomer* (2017) genomineerd werd voor de Ida Gerhardt Poëzieprijs. Met *Visoenen* (2023) heeft Den Ouden een vervolg geschreven op zijn drie jaar eerder verschenen bundel *Ruimtedagen*. In beide teksten komen veel verwijzingen voor naar de Bijbel, die deze zoon van een dominee vooral waardeert als bron van bijzondere verhalen. Stond in *Ruimtedagen* de schepping centraal, in *Visoenen* gaat het over een dichter die weigert profeet te zijn, net als de Bijbelse figuur Jona die de stad Ninevé niet wilde waarschuwen voor het onheil dat haar te wachten stond.

Door Henry Sepers

Ik bezoek Martijn den Ouden in een van de schilderachtigste wijken van Amsterdam, de westelijke eilanden. Hij noemt het 'een dorp in de stad': het ligt vlak tegen het oude centrum aan, maar is heel rustig, met zijn watertjes, ophaalbruggen en oude pakhuizen. Hij vertelt dat hij samen met zijn vrouw een eigen bedrijfje runt, Schilderles Amsterdam, waar hij met anderen cursussen geeft in het werken met olieverf. Als beeldend kunstenaar maakt hij collages en schilderijen. Op het Marineterrein in Amsterdam was vorig jaar een tentoonstelling van zijn werk te zien. Terwijl sommige dichters vinden dat een tekst nooit begeleid mag worden door beeld, denkt Den Ouden daar anders over. Hij benadrukt dat verschillende kunstvormen elkaar kunnen versterken. Bij de presentatie van *Visoenen* liet hij bijvoorbeeld zijn poëzievoordracht begeleid gaan door muziek, was er een driekoppig koortje in bontjassen en bruidsjurken, en werden er ook nog beelden geprojecteerd. Intussen werkt hij aan een nieuwe bundel, waarin hij collages combineert met poëzie.

Verwijzen die nieuwe gedichten ook weer naar de Bijbel? Nee. Ik ga niet alle Bijbelboeken afwerken, van Genesis tot Openbaringen. Voor mijn collages maak ik vaak gebruik van oude boeken van World Press Photo. In een daarvan kwam ik plaatjes tegen van een Amerikaanse sekse met een leider die zijn leden had aangezet tot zelfmoord. Op een van de foto's was een motto te lezen: 'Wie de geschiedenis niet kent, is gedoemd hem te herhalen.' Blijkbaar betekende dat iets in die sekse. Nu

is herhaling ook een element bij de tentoonstellingen van World Press, je ziet steeds dezelfde categorieën langskomen: sport, oorlog, hongersnood, noem maar op. Ik wil nu onderzoek doen naar hoe je dat motto over de geschiedenis kan toepassen op al die edities van World Press Photo die er geweest zijn.

Het lijkt erop alsof je steeds op zoek bent naar nieuwe vormen voor je poëzie. Kun je vertellen hoe je op het idee bent gekomen voor bundels als *Ruimtedagen* en *Visoenen*? *Ruimtedagen* is ontstaan uit een samenwerking met theatergroep Project

Wildeman. Ik schreef de teksten voor een voorstelling die ging over de langste nacht, en de vraag hoe je door bezwingen het licht weer kunt teruggeisen. Ik was toen al bezig met de gedichten die later in *Visoenen* terecht zijn gekomen, maar die legde ik opzij omdat er uit die theatervoorstelling zoveel bijzondere teksten voortkwamen, dat ik daar eerst iets mee wilde. Dat werd *Ruimtedagen*. Ik baseerde me daarbij vooral op Openbaringen, de bundel eindigt met de oerknal: ik laat de poëzie helemaal desintegreren tot er alleen wat klanken overblijven. Daaruit ontstond weer het idee voor de vorm van

Visoenen. Ik dacht: in hoeverre is een dichter ook een profeet, een ziener. Ik wilde een soort novelle schrijven in dichtvorm.

De oerknal is het alternatief voor de schepping. Bij een oerknal denk ik eerder aan integratie dan desintegratie. Je legt een verband tussen het einde van de wereld, Openbaringen, en de schepping waar Ruimtedagen vooral over gaat. In *Ruimtedagen* werk ik met twee personages: de lezer en Marna. De een wil creëren, de ander juist desintegreren, de schepping een spaak in het wiel steken. Het heeft weer te maken met het donker en het licht dat elkaar afwisselt. Zoals ik al zei: aan het einde van *Ruimtedagen* valt de tekst letterlijk uiteen. Ik denk eigenlijk dat er voor de oerknal nog iets anders moet zijn geweest. Een prelude van de oerknal. Daarin speelt het verhaal van *Ruimtedagen* zich af. En dat wat er toen was, desintegreert met de oerknal, waarna het canvas weer leeg is en alles opnieuw kan beginnen.

desintegreert met de oerknal, waarna het canvas weer leeg is en alles opnieuw kan beginnen.

De Ewige Wiederkehr des Gleichen van Nietzsche? Dat zou je kunnen zeggen. Ik vergelijk het liever met een soort ademhaling van het universum. Een oneindige langzame ademhaling. Van groot naar klein. Van iets naar niets. Van donker naar licht. En vice versa.

In Ruimtedagen is de ruimte inderdaad de ene keer oneindig uitgebreid en de andere keer heel klein, zo klein dat ze in een Simca of tennisbal past. Alsof het zwarte gaten zijn met een enorme dichtheid. Inderdaad. Ik vond het mooi om het heelal, alles wat er is, samen te ballen in heel concrete voorwerpen en het daarna weer 'de ruimte' te geven. Van groots en wijds naar compact. Je zoomt in, en je zoomt uit. Ademt in, ademt uit. Het slotakkoord van *Ruimtedagen* zag ik als de kickstart voor een nieuwe bundel, waarvoor ik dus al gedichten had liggen. Ik vroeg me af hoe ik die in een verband kon brengen. En toen kwam ik dus op het idee van de novelle-vorm, met verschillende personages zoals Jimi en de dichter. Ook is er een koor, zoals die in Griekse tragedies voorkomt.

Die Jimi doet denken aan Jimi Hendrix. Hij heeft ook een gitaar. Zeker, maar hij is niet alleen Hendrix. Ik heb hem samengesteld uit verschillende personen, waaronder zelfs mijn hond, die heet ook Jimi. Jimi is in de war, hij vertegenwoordigt het psychotische aspect van visioenen. Je moet een visioen niet te letterlijk nemen, Jimi doet dat wel. Van de dichter (het personage welteverstaan) wordt gevraagd om, net als Jona, zijn visioenen om te zetten in profetieën, maar hij verzet zich daartegen. Als dichter echter is hij verantwoordelijk voor wat hij maakt. Hij moet de consequenties van zijn daden dragen.

Is volgens jou een dichter een profeet? Sommige dichters willen dat misschien zijn, maar ik niet. Voor mij is het maken van kunst vooral het scheppen van schoon-

de vrouw,
de god
dit gedicht

beweert dat ze de zon
in haar hond kan laten verdwijnen

hoewel zij misschien wel
de mooiste vrouw op aarde is
maakt ze zich volkomen belachelijk
met haar uitspraak

we lachen om wat ze beweert

de zon in haar hond

het is een kleine hond
daar past geen zon in

om zeven voor vijf
staat ze op het plein
en propt
met grof geweld
de zon in haar hond

terstond is het nacht
de hond gloeit

straalt licht
uit de bek
wanneer hij blaft

koor
jullie zijn gewaarschuwd

Martijn den Ouden, *Visioenen*,
uitgeverij Querido, 2023.

‘Ik vond het mooi om het heelal, alles wat er is, samen te ballen in heel concrete voorwerpen en het daarna weer ‘de ruimte’ te geven.’

heid, het creëren van iets dat nog niet bestond. Je wil een nieuwe wereld in de bestaande wereld maken om de lezer zich daarin te laten onderdompelen.

Je gebruikt vaak het stijlmiddel van de herhaling. Soms bestaat een tekst slechts uit enkele woorden die eerder in de bundel voorkwamen. Alsof de taal uiteenvalt, of zo je wilt, wordt teruggebracht tot de kern. Ik zou soms zelfs verder willen gaan en uitkomen bij alleen maar klanken. Poëzie is voor mij ook muziek. Taal is muziek, taal is om mee te spelen. Ik vind het echt heel erg leuk om zo'n bundel te maken. Ik ben gek op binnenrijmen, alliteraties, ritme. Soms zou ik wel in de richting van de abstracte poëzie willen gaan, zoals Mondriaan van het figuratieve – de molens, de landschappen – naar het volledig abstracte is gegaan.

Kleuren zijn ook belangrijk bij je. Als bij Paul van Ostaijen. Ja. Ik hou van het werk van Van Ostaijen. Van het visuele van zijn poëzie. Het 'schilder'-achtige. Voor mij lijkt dichten op schilderen. In beide gevallen werk je met contrasten, kleuren.

Een ander personage heet de vrouw, de god, het gedicht. Het doet denken aan de Drie-eenheid: de vader, de zoon, de Heilige Geest. Zeker. Het is ook een soort god, een autoriteit. Drie elementen die voor mij het goddelijke vertegenwoordigen, al geloof ik zelf niet in een god.

Hoe ben je op het idee van het koor, de rei, gekomen? Dat is heel simpel. Ik heb mijn gedichten voorgedragen tijdens het optreden van een koor. Een zangkoor dus. Tussen de liederen door kwam ik met een gedicht. Ik was in die voorstelling het intermezzo, in de bundel is het juist het koor

(in die andere betekenis) dat de handeling regelmatig onderbreekt. Ik vond het een mooi idee om met zo'n buitenstaander te komen, een instantie die commentaar geeft op de gebeurtenissen, soms met een paar woorden, soms met enkele regels. Eigenlijk geef ik hier ook de taal zelf een stem.

‘Zuiver is de zee’ herhaalt het koor vaak. De zee heeft een zuiverende kracht. Natuurlijk, de zee is vervuild, maar toch. Alles komt uit de zee en kan weer door de zee verzwoegen worden. Ik ben met vrouw en kind pasgeleden in een huisje geweest in Moddergat, in de provincie Groningen. We zaten vlak achter de dijk en ik zag weer hoe indrukwekkend de zee is, wat een gevaarte, een kracht. Dreiging ook. Ik moest natuurlijk denken aan de zondvloed, het verhaal van Noach en de ark.

Soms lijkt het alsof je het, op een subtiele manier, ook over de klimaatcrisis hebt in Visioenen. Op een verborgen manier inderdaad. Ik schrijf geen klimaatpoëzie. De klimaatcrisis heeft met ondergang te maken, dijken die mogelijk bezwijken, een wereld die vergaat. Maar in de gedachtegang van mijn laatste twee bundels kan het verdwijnen van een wereld ook weer leiden tot het ontstaan van een nieuwe wereld.

Het woord bloed komt in beide bundels opvallend vaak voor. Ja, dat is een belangrijk woord voor me. Bloed staat voor het leven. Het maakt dat we levende wezens zijn. Met dat woord blaas ik mijn gedichten leven in. Bloed maakt ook beschadigingen zichtbaar en toont de kwetsbaarheid van het bestaan.

Tot slot: zijn er dichters die je hebben geïnspireerd? Dan moet ik vooral denken aan mijn docent op de Rietveld, Astrid Lampe. Ik bewonder haar zeer en heb veel van haar geleerd. Ze leerde je het anekdotische af, en liet je je voortdurend afvragen wat er nou 'poëtisch' was aan je tekst. Ze liet je je teksten helemaal uit elkaar halen om ze vervolgens weer op te bouwen. Tja, desintegreren, integreren, daar heb je het weer. Zelf sampelt ze vaak teksten, de collages die ik maak doen daaraan denken. Ik heb zelf ook poëzies cursussen gegeven, en dan kwam ik altijd met deze opdracht: schrijf een liefdesgedicht en gebruik daarvoor alleen taal die je hebt gehaald uit de bijsluiters van een medicijn. Je zult zien wat een geweldige woorden je dan tegenkomt. Misselijkheid. Koorts. Noem maar op. Alles wat met het lichaam te maken heeft, komt voorbij. Door zo te werken vermijd je dat je cursisten in clichés vervallen en geef je ze een frisse kijk op de taal. ■